

המגילה ומשמעותה לדורות

שיעור במגילת אסתר*

במשך סיפור המגילה, אנו רואים תהליך שלם של התעכבות של אסתר. מרדכי מצווה על אסתר ללכת למלך ע"מ להציל את היהודים (אסתר ד, ה), ואסתר בתחילה מסרבת (לפי הפשט כי זה כרוך בסכנת חיים והמלך לא קרא לה כבר שלשים יום, (שם יא)) מרדכי עונה ודורש שתלך: "ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות" (שם, יד). בסופו של דבר אסתר מוכנה ללכת על מנת להציל את עם ישראל ומתוך מודעות לסכנה - "וכאשר אבדתי אבדתי" (שם טז). ומבקשת אסתר "צומו עלי" (שם)! בתום שלשת ימי הצום אסתר הולכת לחצר המלך (שם ה, א). המלך תמה ושואל על ביאתה של אסתר למרות סכנת החיים שבוזה (מתוך סקרנות: על מה סיכנת את חייך! מה כל כך חשובי?). (שם ג) אסתר לא עונה לו, רק מזמינה אותו למשתה (שם ד). תגובת המלך מיד "מהרו... לעשות את דבר אסתר" (שם ה). אסתר במשתה ממשיכה להגביר את המתח ולא אומרת כלום לגבי בקשתה. המלך, שוב מתוך סקרנות, פותח בשאלה. תשובתה של אסתר ארוכה ומותחת (שם ז-ח): "ותען אסתר ותאמר שאלתי ובקשתי ואם מצאתי חן בעיני המלך ואם על המלך טוב לתת את שאלתי ולעשות את בקשתי יבוא המלך והמן אל המשתה" מחר (המתח של אחשוורוש גובר מאד).

"בלילה ההוא נדדה שנת המלך" (שם ו, א) ואומרת הגמרא (מגילה טו, ב) חשב אחשוורוש (משהו קורה מאחורי גבי ולא מספרים לי), האם מישהו היטיב לי פעם ולא החזרתי לו למה לא מספרים לי נתיני מה קורה?!

"מה נעשה יקר וגדולה למרדכי?" (אסתר שם, ג)

הולך המלך ודואג שיאמר בחוצות "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו" (שם ט) [בתקוה שמישהו יספר לו מה קורה].

יש לשים לב הדחייה של אסתר נעשית משתי סיבות:

1. על מנת ליצור מתח אצל אחשוורוש.

2. על מנת לקבל סימן לפעולה מה'.

* שיעור שניתן בכפר הרא"ה על המגילה. סוכס בידי תלמיד.

עוד יש לשים לב בפעם הראשונה שאסתר אומרת למלך: "אל המשתה אשר עשיתי לך" (שם ה, ד), ובפעם השניה: "אל המשתה אשר אעשה להם" (שם ח, ג) גם להמן, שוב, על מנת להגביר את המתח). "עודם מדברים עמו (משפחת המן) וסריסי המלך הגיעו ויבהלו להביא את המן אל המשתה אשר עשתה אסתר". (פ"ו י"ד)

שואל בעל ה"יוסף לקח" (ר' אליעזר אשכנזי) מיותרות לגמרי המילים "עודם מדברים עימו" הרי בדרך כלל המקרא לא מתאר את הסביבה הסיפורית אם אין זה חשוב!! **ועוד שואל בעל ה"יוסף לקח"**: השם "חרבונא" מוזכר פעמיים במגילה:

1. בתור סריס של ושתי (א, י).

2. בתור מגלה עצת העץ של המן למלך (ז, ט).

מניין ידע חרבונא על העץ שהוכן למרדכי הרי זה היה הסוד של המן ומשפחתו? ועונה ה"יוסף לקח": אחד מתפקידיו של חרבונא היה לשמש כסריס מהודר שהיה נשלח תמיד להביא אנשים חשובים [כמו אצל בלעם הרשע שלחו לו כל פעם שרים מכובדים יותר, על מנת שיואיל לבוא לקלל, עיין שם (במדבר כב, טו)]. כנראה שחרבונא נשלח להביא גם את המן למשתה, ואז בעודם מדברים שמע את היועצים מפצירים בהמן להרוס את העץ שהוכן למרדכי "כי נפול תפול לפניו" (אסתר ו, יג) - המלך אוהב אותו!

ועכשיו מובן מהיכן ידע חרבונא "מן הסריסים" (ו, ט) על העץ להמן, ועיין שם.

"ויסר המלך את טבעתו אשר העביר מהמן ויתנה למרדכי ותשם אסתר את מרדכי על בית המן" (ה, ב) נשאלת השאלה, מדוע אחשוורוש נתן את הטבעת? מדוע לא נתן הוראה לכתוב והוא יחתום? למה מזכיר המקרא "אשר העביר מהמן ויתנה למרדכי"? ועונה המהר"ל ("אור חדש" עמ' קצו): כי בא מרדכי תחת המן, ואשר חשב המן על מרדכי לעשות - נהפך עליו, כי אחשוורוש נתן להמן הטבעת וכו', ובזו הטבעת היה המן כותב לאבד וכו' ונהפך הדבר הזה שהיה למרדכי בטבעת של המן וכו'. וכן כותב המהר"ל (שם עמ' דא): "עניין המגילה הציות שהיה בעניין זה שהיה נהפך על הצורך, לכך כאשר חשב לאבד היהודים ב"ג לחודש אדר, נהפך עליו שנהרגו הם ב"ג באדר". **ודבר זה יסוד המגילה**, מקיצוניות אחת ככל שחתרו אליה, אל הקיצוניות השניה באותה מידה.

אם נעייין בפרק ח' נראה גם שבמשך קטע די קצר מוזכרות פעמיים כמעט אותן מילים:

... "להעביר את רעת המן האגגי ואת מחשבתו אשר חשב" (פסוק ג).

"... מחשבת המן בן המדתא האגגי אשר כתב" (שם ה).

ועונה המהר"ל: המן הוא בעצם בן אדם מיצג את עמלק ואת מחשבתם ולא כאדם פרטי, ועל כן נזכר "האגגי", שהמן שליחות כולם עשה להעביר את רעות המן שלא היה נמצא אף אצל שאר צוררי היהודים (עיין שם שמאריך בספרו "אור חדש", עמ' קצח).

עוד דבר שיש לשים לב: אסתר מבקשת מהמלך "יִקְטֹב להשיב את הספרים (אסתר ה, ה) והמלך עונה לה "וּנְחַתּוּם בַּטְּבַעַת הַמֶּלֶךְ אֵין לְהַשִּׁיב" (שם ח). במילים אחרות: "איני יכול". מדוע מתכופף המלך בפני עצת עצמו ולא משנה את ה"חוק"? כדי לענות על כך יש להתבונן בסיפורו של דניאל (ויעץ המלך דריווש בן אחשוורוש - דניאל ו, ח). דניאל (שם יב) נתפס מתפלל לכיוון ירושלים, דבר שהיה אסור באותם ימים, ולמרות היותו יועץ המלך ומקורב לו - הוא בכל זאת מושלך לכלוב האריות (שם יז). בתקופה זו של מלוכה, כנראה היה נהוג שְׁחֹק שיצא כבר אין מבטלים אותו כלל¹, כך מוסבר גם מעשהו של אחשוורוש.

לאחר הגזירה של המן למדינות ושליחתה, שהיתה בייג ניסן (אסתר ג, יב), ולאחר הריגת המן בט"ז בניסן (שלשה ימי צום לאחר הגזירה, ועם "המשנה אשר אעשה להם מחר" (שם ה, ח), סך הכל ארבעה ימים), משום מה מחכים מרדכי ואסתר שבעים יום על מנת לשלוח לעם ישראל הודעה "להקהל ולעמד על נפשם" (אסתר ה, יא) - הרי הספרים נשלחו רק בתאריך כ"ג סיוון (שם ט), והשאלה ברורה: מדוע חיכו מרדכי ואסתר זמן כה רב על מנת לשלוח את הספרים? ואכן עונים על כך הפרשנים כל אחד בשיטתו המיוחדת. אומר ה"יוסף לקח": מרדכי ואסתר הרי ידעו שנתנינו של אחשוורוש קיבלו כבר איגרות, כמו האיגרת בהתחלה ששלחו "להיות כל איש שֶׁכָּר בביתו" (שם א, כב), וידעו שהמלך בשלטון כנראה לא כל כך יציב אם שלח איגרת שכזו, שהרי הדברים ברורים. ולאחר ששלח איגרת על השמדת היהודים ואל כמה שונאי ישראל ששמחו על האפשרות שניתנה להם, היה שולח שוב איגרת מבטלת, השליטים לא היו יודעים מה להחליט - ואולי אף היו מעדיפים את האיגרת הראשונה. ולכן, מרדכי ואסתר חיכו לשליחים ששלחו את האיגרת הראשונה שיחזרו, ועל ידם שלחו את האיגרת המבטלת, כדי שלא יהיו ספקות כל שהם בהחלטה של השליטים האזוריים, ולא יוכלו להחליט כרצונם. ההמתנה מיום המשלוח (ייג ניסן) עד לחזרתם של כל השליחים מהארצות הרחוקות, ארכה שבעים יום. ולכן באמת בפעם הראשונה כתוב "דחופים בדבר המלך" (שם ג, טו) אבל בפעם השניה כתוב: "מבוהלים ודחופים בדבר המלך" (שם ח, יז). שליח כזה, בדרך כלל אחרי שליחתו מקבל "סוף שבוע ארוך" חופש, ופתאום שולחים אותו מיד עם הגיעו לאותו מקום ממנו בא.

עוד הסבר, על פי המהר"ל (אור חדש עמ"ד ה) שנותן אמנם תשובה חלקית: אחשוורוש לא רצה שיחשבו שהוא הפכףך שסותר גזרותיו, ולכן דחה את זמן משלוח המכתב, ובינתיים ניתן להגיד שעבר זמן ונשתנו פני הדברים. כבר מופצת השמועה יותר ויותר שהמן נתלה ומרדכי נתעלה על ידי המלך, ובכך המלך שולח בביטחון (מבחינתו) את האיגרת (ישנה מחלוקת בגמרא (מגילה יב, א) מי היה

1 כעין זה מופיע בגמרא בתענית כט, א בחורבן בית שני ע"ש.

אחשוורוש, רב ושמואל, חד אמר טיפש היה, וחד אמר פיקח היה. וניתן להסביר שבאמת הוא היה פיקח, אך רצה שיסברו שהוא טיפש, ואז לא יוכלו להאשימו שהוא הפכפך).

"ונחתום בטבעת המלך אין להשיב" (אסתר ה. ח) נשאלת השאלה הרי כתוב "אין להשיב" הכיצד השיבו? (כמו שראינו קודם בדניאל הרי נקבע חוק שאין להשיב!:) ועוד קשה כתוב "להקהל ולעמוד על נפשם... ושללם לבוז" (שם יא), הרי כתוב "ובבזה לא שלחו את ידם" (שם ט. י. וכן בפס' טו) - בשביל מה היה צריך לכתוב את "ושללם לבוז"? ועונה ראב"ע: כל רעיון ביטול האיגרת הראשונה היה מעין "פרצה בחוק" שמצאו מרדכי ואסתר בעזרת "ונהפוך הוא" (שם ט. יא). היות והיה כתוב באיגרת הראשונה "ושללם לבוז" (שם ג. ג), למלך היתה טענה שהמן שינה וכתב במקום "לאויבי היהודים" "ליהודים" ואז בעצם בוטלה האיגרת הראשונה ונשלח "תיקון" וכיון ששינה המן מגרסת המלך הרי הוצא להורג!

ישנה גמרא די מפורסמת שאחשוורוש שנה את היהודים יותר מהמן. אז כיצד חזר בו אחשוורוש מהחלטתו לעזור להמן להשמיד את היהודים? ועונים, באמת, שבמשך המגילה (ההצלה שמושיט מרדכי והסכסוך בין המן לאחשוורוש), ראה המלך מי הם הנאמנים האמיתיים, שהם היהודים, שיש בהם את תכונת בקשת שלום ועשיית הישר - כמו שדרש מהם ירמיהו: "ודרשו את שלום העיר אשר הגלתי אתכם שמה" (כס. ז), ומאידך רואה המלך את הניסיון המתמיד של המן לרשת מיד המלך את השלטון, ועל כן נענה לשנות את האיגרת.

"והעיר שושן צהלה ושמחה" (ה. טו) על מה שמחה העיר וכי כל-כך ישנה אדישות להרג שנעשה?! כתוצאה מתפישת השלטון הרודני של המן ומינוי בניו במשרות החשובות בעריצות כנראה, בני העם נתקנאו ושנאו את שלטון המן ורצו בהחלפתו, ושמחו על שלטון מרדכי היהודי שלא בעריצות.

קביעת המגילה - מעשה נביאים*

נאמר במסכת מגילה (יז, א) "ארבעים ושמונה נביאים וכו', נתנבאו להם לישראל ולא פתחו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה חוץ ממקרא מגילה. מאי דרוש וכו' ומה מעבדות לחירות אמרינן שירה, ממיתה לחיים לא כל שכן?!"
וצריך עיון: מה עניין נביאים לכאן, קל וחומר הוא, וניתן להילמד על פי דעת חכמים? (ועיין ח"י מהר"ץ חיות ז"ל שדן בדבר בהרחבה).

ונראה שכוחו של הקל וחומר הוא רק לגבי שעת הנס, אך לגבי קביעת זיכרון נס **לדורות**, כאן נחוצה הכרה עמוקה של בעלי הנס בניסים (נדה לא, א). הכרה זו, אם קיימת או לא, זה אינו עניינם של חכמים, לזה נחוצה ראיית אספקלריא של נבואה. ולכן הוצרך יסוד נביאים וחזונים לגבי קביעת קריאת המגילה לדורות - שהנביאים הם שקבעו, שאכן בעלי הנס הכירו בניסים, וכמשי' בר"ן (ריש מגילה) על פי הרמב"ן: "עמדו פרזים ועשו מעצמן", ולכן ראוי המאורע להיקבע לדורות בקריאת מגילה.

צהלת היהודים - רק לאחר שהגזירה בוטלה כליל

"שושנת יעקב צהלה ושמחה בראותם יחד תכלת מרדכי" - כשראו את מרדכי רוכב והמן מכריז לפניו, טרם צהלו וטרם שמחו. ההצלה לא היתה שלימה. אף מרדכי עצמו שב אל שקו ואל תעניתו (מגילה טז, א). ורק עם ביטול הגזירה באופן מוחלט, כשמרדכי "יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וכו'" (אסתר ח, טו) - אז צהלו ושמחו.

* פורים שדמ"ת

הנאה מסעודת הרשע*

מדוע היתה התקפה מיוחדת על הנמצאים בשושן? אומרת הגמרא (מגילה יב, א), שאחד הנימוקים של גזירת המן, הוא מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע.

ההדגשה היא בפירוש, על מה שנהנו ולא על מה שאכלו, שהרי לאכול היה אפשר גם דברים כשרים, "אין אִנְס" (אסתר א. ח) - אפשר היה לאכול ירקות, אפשר היה לאכול פירות. אלא העניין היה שנהנו מסעודתו של אותו רשע, עצם ההנאה שגוי מזמין אותי, שהם ממלכת כהנים וגוי קדוש, שהסתכלות על גויים צריכה להיות הסתכלות של רחמנות - הם לא זכו למה שאנתנו זכינו, הם לא זכי למעמד הר-סיני, הם לא זכו לבית-המקדש. אז יש להם עולם-הזה, זה מגיע להם, יהנו מהעולם הזה. אבל לנו יש מושגים אחרים.

ראשית כל, נהנו מסעודתו של אותו רשע: אהה! הגויים הזמינו אותנו, זה זכות בשבילנו, מעמד בשבילנו... פה נעוצה סכנת ההתבוללות - ברגע שאתה נהנה מהעובדה שהגוי מזמין אותך! על כן הצורך ב"לך כנוס את כל היהודים" (אסתר ד, טו) - לכנס את כולם יחד, וביחוד את כל הנמצאים בשושן, שנהנו מסעודתו של אותו רשע. ומכיון שנהנו מסעודתו של אותו רשע, צריכים לצום, לכפר על מה שהיה.

בישיבה קיימת אגודת הרעבים. כל פעם שאני הולך בבוקר ועוד לא הספקתי לאכול, הם כבר חוזרים מהחנות עם שקיקים עם כל מיני צ'ופרים. יום בהיר אחד פגשתי את אחד מה"שישיסטים" שלנו הולך עם חצי חלה בפנים. זה היה ביום שישי, כאילו אין חלה בישיבה. איך פתאום נהיתה אגודת הרעבים? מפני שהם התגלגלו מהנשמות של אלה שנהנו מסעודתו של אותו רשע, והם צריכים לכפר על החטא שהוא ואיך מכפרים על 'נהנו מסעודה' - "יצומו עליי". מכיון שהצום שלהם לא היה מספיק, אז הם ממשיכים לצום גם עכשיו. אז כל אלה שבישיבה מהאוננים שאין להם מה לאכול והם צמים, הם גלגולי נשמות שנהנו מסעודתו של אותו רשע...

* נאמר תוך כדי שמחת הפורים עם שבט "החלוקי". שוכתב מהקלטה ע"י הרב אורן ואורית לש.

האם אשם מרדכי בהטלת הגזירה?*

ישנם רבים החושבים לתומם, שאלמלא עקשנותו של מרדכי, שהפגין אי כבוד כלפי המן, לא היה העניין מגיע לידי מזימתו של המן להשמיד את כל היהודים, לא היינו מגיעים למגילת אסתר וימי הפורים לא היו באים לעולם.

ברם על אלה שחשבו כך אז, ניתן לסנגר ולומר, כי הם עדיין לא ראו את כל מעשי שונאי ישראל במשך דורות מרובים (אם כי יכלו ללמוד משהו מלבן הארמי וכו'). אולם אלה שגם עכשיו חושבים כך - הם פשוט מתעלמים ממערכת שלמה של תופעות קבועות, ממהדורות הסטוריות החוזרות ונשנות בכל דור ודור, שהמכנה המשותף שלהן הוא - שנאת עולם לעם עולם.

ולכן צריך שיהיה ברור. גם אילו היה מרדכי "כורע ומשתחוה להמן" היה המן מוצא מחר-מחרתיים עילה אחרת, והיה בא אל אחשוורוש במשאלתו לפתרון סופי: "יכתב לאבדם!" (אסתר ג, ט).

בשביל נינו של עמלק - שהתנפל על ישראל על לא דבר - מספיקה עצם העובדה שישנו עם אחד הנושא את שם ד' אחד, בשביל לא לתת לו מנוח, והוא זומם תמיד "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים" (שם יג).

לא מפני שהיה לנו חלק בצליבתו של "אותו האיש", על כן שונא אותנו העולם הנוצרי, אלא להיפך: מפני שהעולם הנוצרי שונא אותנו, על כן הם נאחזו בהאשמת שווא זו, והם טופלים אותה על כל דורות ישראל.

וכיוצא בזה: לא מפני שקיים עם פלסטינאי ובעיה פלסטינאית, שכאילו גזלו מה"עם" הזה את "ארצו", לכן התפתחה שנאה מצד כל העולם הערבי המוסלמי, ליהודים ולמדינת היהודים. אלא מפני שקיימת שנאה עמוקה כלפי היהודים (וגולת ערב היתה גם היא מן הגלויות הקשות), על כן יצרו שונאי ישראל את הגולם ששמו "עם פלסטינאי" - שלא היה ולא נברא - ובשמו ולמענו שופכים הם דמם של יהודים בכל אתר ואתר.

ואנו אמונה כי כשם שעברנו על פני המן ועל פני היטלר ועל פני כל שונאינו ומנדינו בכל הדורות, כך נתגבר ונעבור על פני וראשי ממשליהם באדום ובערב, שונאי ישראל בדורנו, הקב"ה יצילנו מידם וליהודים תהי אורה ושמחה וששון ויקר (עפ"י אסתר ח, טז).

* דברים שכתב הרב נריה זצ"ל לפורים תשמ"ז (פורסם ב"שבת בשבתו")

עמידתם של מרדכי וחסידיו*

ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה" (אסתר ג, ב) - כך היה וכך הוה. ולא רק מרדכי היחיד, אלא גם כל אלה הצמודים לו ולרוחו. - "כי הגידו לו את עם מרדכי" (שם ו) - מאן נינהו? רבנן" (מגילה י"ג ב). רבנן הם עם מיוחד ומרדכי הוא המייצג אותו, הוא המבטא את יחודו, והעוז הרוחני הנפשי שלא לכרוע ושלא להשתחוות מלווה את מרדכי לאורך ימיו. הוא אינו נכנע לשיגרה, הוא אינו מרכין ראש בפני מציאות נוקשה, הוא הוא בכל המצבים ובכל התנאים. וכזה חייב להיות גם עם מרדכי, רבני שבכל דור ודור. ואף על פי שאף פעם אין עם זה מכריז על עצמו, שהוא עם שלבדד ישכון, שהוא רם ומתנשא על פני עם ישראל כולו, ואדרבה הוא כולל את עצמו בתוך הגוי כולו, הרי אחרים מבחינים יפה ביחודו, מבחינים יפה במהותו, ואדיר חפצם להתגבר עליו, ומחפשים הם עצות לגמד את כוחו, את השפעתו את הדרתו.

ברם התנפלות זו עוזרת ומחזקת את יחודו. היא מזכירה לו ומשננת באוזניו: דע את אחריותך, דע כי קיומו ועתידו של העם כולו תלוי בך. אתה נושא באחריות שהעם ימשיך להיות עם ה', עם נושא שם ה' בעולם בעוז ותפארה.

גם בימים האלה אל לנו לשכוח חובתנו בעולמנו. אל נשכח כי הלוחמים בנו היום, מוכנים להלחם בנו מחר. ואנחנו לא נכרע ולא נשתחוה! מעוז האמונה יחזקנו ויאמצנו, הקב"ה שהגיענו עד הלום, שכנסנו מארבע כנפות הארץ לארץ ישראל, שנתן לנו כוח להרים את דגל ישראל - הוא שיגיענו לישועת ישראל. וליהודים תהי אורה ושמחה וששון ויקר.

* ערב פורים ה'תשנ"א

ביטול הגזירה על ידי מות המן*

שאלה מהרב פרג'ון: מה היה עוזר שהמן היה נהרג, הרי האגרות כבר היו שם?
תשובה: הגמרא במסכת תענית (כט. א) מספרת, שפעם אחת הופיע שר אחד אצל רבן גמליאל והודיע לו שנגזרה גזירה על ישראל, ומקובל אצלנו (אצל הגויים), שאם לאחד מהשרים קורה אסון, אז מבטלים את הגזירה. ואז הוא שאל את רבן גמליאל "אם אני אאבד את עצמי לדעת וזה יבטל את הגזירה, האם אני אקבל עולם הבא?" הבטיח לו רבן גמליאל עולם הבא, והשר הזה עלה לראש הגג ונפל, ואיבד עצמו לדעת, ונתבטלה הגזירה. יוצא, שאילו המן היה נהרג, היתה מתבטלת הגזירה.

אחד הגדולים הסביר, שאחרי המפלה הגדולה של המן שהרכיב את מרדכי, בזיון כזה, כל אחד במקומו היה הולך ומאבד עצמו לדעת. אז מה קרה להמן שלא עשה כן? אלא ששנאת ישראל היתה אצלו כל כך גדולה, שהיה מוכן לספוג את העלבונות ולא לאבד עצמו לדעת. הוא ידע, שברגע שיאבד עצמו לדעת, תתבטל הגזירה. אז כדאי לו לחיות עם הבזיונות. זו שנאת ישראל גדולה כל כך...

* נאמר תוך כדי שמחת הפורים עם שבט "החלוק". שוכתב מהקלטה ע"י הרב אורן ואורית לש.

עמקותה של מגילת אסתר*

הגמרא (מגילה טו. ב) שואלת: מה ראתה אסתר שהזמינה את המן למשתה? הרי אסתר הולכת לאחשורוש לבקש רחמים, לבטל את הגזירה, אז איך פתאום צץ הרעיון שביטול הגזירה ילך דרך איזה משתה? הרי היה צריך להיות מתוכנן? על זה יש בגמרא לא פחות משתים עשרה תשובות, עשר תשובות של תנאים ושתיים של אמוראים.

משיבה הגמרא, שאליהו הנביא נשאל על ידי רבה בר אבוה מהי התשובה הנכונה, אמר לו אליהו הנביא: ככל התנאים וככל האמוראים - שחשבה את כל המחשבות כולם.

שואל המהר"ל (אור חדש עמ' קסה), למה היתה אסתר צריכה כל כך לחשוב על העניין הזה? ואומר המהר"ל, זה היה סיכון כל כך גדול להזמין את אחשורוש ואת המן, רק שניהם, למשתה. זה כל כך חשוד. הרי היא מסרה את נפשה על העניין הזה, סיכנה את חייה ויש לה בודאי איזו בקשה, אז היא פתאום מזמינה לא את המלך עצמו, אלא גם את המן, ולא מספיק יום אחד. ביום הראשון היא אומרת "אל המשתה אשר עשיתי לו" (אסתר ה. ד) - למלך. ובפעם השניה היא מזמינה "אל המשתה אשר אעשה להם" (שם ה), משווה את שניהם יחד - אם כן, היא סיכנה את עצמה מאד. [אחת התשובות היתה באמת שלעורר את קנאתו של אחשורוש עשתה זאת, שיהרג הוא והיא (המן ואסתר - כך נראה לי א.ל.)]

ואומר המהר"ל, שזה היה סיכון כל כך גדול שבשביל לעשות צעד כל כך נועז, היה צורך בכל הנימוקים גם יחד ואז החליטה לעשות צעד זה.

אז רק אליהו הנביא היה מסוגל לגלות עד כמה העניינים האלה... וזה מחזיר אותנו ללמוד את המגילה כהלכה, כי אם אליהו הנביא מסביר שצעד אחד של אסתר היה קשור עם כל כך הרבה נימוקים, אז צריך להבין את אסתר, וצריך להבין את מרדכי, וכל דבר צריך להבין - לא כמו שהגננת סיפרה לנו. ומשום כך, חשוב לנו העניין של אליהו הנביא, בכדי לעורר את כולנו, כשאנחנו עומדים בפורים וחושבים שהכל כל כך פשוט וכל כך בהיר, אז מהסיפור הזה של אליהו הנביא, אנחנו מבינים, שאם לצעד אחד אפשריות שתיים עשרה תשובות, אז על כל פסוק במגילה צריכים לחשוב על שתיים עשרה פירושים. על כל דבר ודבר צריכים לחפש כל מיני אפשרויות, שבעים פנים לתורה.

על כן אנחנו מבינים מדוע להמן היו שבעים בנים. מפני שהוא רצה להשמיד את ישראל, שהם עם של תורה, ומפני שבעים פנים לתורה אז כל אחד מהבנים שלו הוא כנגד פן אחר מהתורה.

* נאמר תוך כדי שמחת הפורים עם שבט "החלוגי". שוכתב מהקלטה ע"י הרב אורן ואורית לש.

כח המשפחה היהודית במגילת אסתר

"והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור, משפחה ומשפחה וגוי וימי הפורים לא יעברו מתוך היהודים וגו'" (אסתר ט, כח). ופירש רש"י: "משפחה ומשפחה - מתאספין יחד ואוכלין ושותין יחד, וכך קיבלו עליהם שימי הפורים לא יעברו".
וצריך להבין: מה עניינה של סעודת המשפחה לגבי הקבלה שקיבלו עליהם שימי הפורים לא יעברו?

כאן מפנים את תשומת ליבנו לנושא שראוי להתעמק בו: כיצד קרה הדבר שאסתר, בת-גדולים, ה"נשאת חן בעיני כל ראייה" (אסתר ב, טו), ואשר בדרך הטבע היו לא מעטים שהיו רוצים לזכות בה - והיא יכלה לדעת זאת יפה לפי ההתייחסות שזכתה לה בכל אתר ואתר - וידוע לנו שבכגון דא אין בת רואה את עצמה כפופה להוריה ובודאי לא למאמציה. והנה כאן, היא נאמנת ללא שיוור למרדכי ולהדרכתו, ואף בהגיעה למלכות היא ממשיכה בעקשנות למלא את ציוויו, שבעצם לא ברור לה מה טעמו העיקרי (אם כי לא מעטות ההשערות שעולות בדעתה).

וגדולה מזו: כשיצאה הגזירה ומרדכי מזעיק אותה ומצוה עליה להכנס מיד, ללא דיחוי, ללוע הארי, אף על פי שההגיון עומד לצידה, שהרי גדול מאד הסיכון שבמעשה ["ואני לא נקראתי לבוא אל המלך" (אסתר ד, יא)] ואפשר לחכות עוד כמה ימים - שהרי תאריך הביצוע הוא רק כעבור שנה - בכל זאת היא מבטלת דעתה, אם כי חוזרת ומדגישה "וכאשר אבדתי אבדתי" (שם ז) [שהרי היא מכירה כבר את אופיו של אחשוורוש, שבשעת רוגז - הכל בטל ומבוטל, ואף אהבתו לה יכולה להידחות ללא כל רתיעה].

כאן אנו רואים את עוצם כוחה של המשפחה היהודית. העבודה החינוכית הגדולה של העמקת מורשת הדורות [בשכר צניעות שהיתה בה ברחל זכתה ויצא ממנה שאול, בשכר צניעות שהיתה בו בשאול זכה ויצאת ממנו אסתר (מגילה יג, ב) - ערכים שהוקנו ביסודיות, בשכל וברגש] - היא שהוכיחה את עצמה בשעת-מבחן. מסירותו של מרדכי (ובכל יום ויום מרדכי מתהלך וגו' (אסתר ב, יא), דאגה בלתי פוסקת ועמידה על משמר בלתי נלאית), היא שזכתה לתהודה כה נאמנה. חוזק הדבק המשפחתי הוא שעמד בפני המבחנים הקשים.

"ויהי אומן את הדסה... בת ד'דו" (שם ז), והפכה האמנה לאמונה - לעשות ככל אשר צוה עליה מרדכי.

ואף כשעלתה לגדולת מלכות, המשיכה בנאמנותה "כאשר היתה באמנה אתו" (שם ח), "וסיפר צדקתה, שאף שעלתה לגדולה שמעה לדברי מרדכי" (מלבי"ם).

סעודת הפורים מחדדת את ההבדל בין ישראל לעמים*

כשבאים חז"ל לתאר את המצב שהיה בשושן בימי מרדכי ואסתר, הם מתארים זאת בצורה חמורה עד מאד. כתוב בגמרא (מגילה יב, א): "שאלו תלמידיו את רבי שמעון בר יוחאי, מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל שבאותו הדור כליה?" - היתה שם גזירה, לא של המן אלא מלמעלה, ולבסוף נתבטלה. "אמר להם [רשב"י]: אמרו אתם. אמרו לו [תלמידיו לרשב"י] מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע". ואמנם בתלמוד הבבלי רשב"י מתווכח עם תלמידיו, ואומר להם: "אם כן אותם שבשושן יהרגו, בכל העולם אל יהרגו" והוא מביא הסבר אחר. אבל במדרש רבה (על שיר השירים ז, ח) רשב"י הוא האומר שנגזרה הגזירה משום שנהנו מסעודת הרשע. מגילת אסתר מורכבת משני חלקים: א. מה שהתרחש אצל הגויים. ב. מה שהתרחש אצל היהודים.

מלך שמצליח - מבזבז מליונים על משתאות. ואילו העם - הפועלים, מה היה להם מהעובדה ששרי פרס ומדי השתכרו מאה ושמונים יום? - ותצי שנה אוכלים וסובאים על חשבון העם, הכורע תחת עול המסים. כל העושר הזה, הכל מזהב וכסף, הכל על חשבון הציבור. ואחר כך מתואר הרקבון המוסרי - שגעונותיו של המלך, ואחר כך האינטריגות הפנימיות. בתוספות (ד"ה ממזכר) מסבירים, מה פתאום ממוכן נתן עצה כזאת? - ממוכן סבל מאד מאשתו, ובדרך זו הוא רוצה להשליט סדר בביתו באמצעות החוק.

והמן זה - חז"ל אומרים (עיי' מנות הלוי, אלשיר ועוד): "ביום ההוא" היה "שמח וטוב לב..." (אסתר ה, ט) - זו היתה הפעם היחידה בחייו שהיה שמח. הוא היה אישיות אומללה. כולם משתחווים לו, אך אושרו לא נמשך אפילו יום אחד, כי רק יהודי אחד איננו כורע - "וכל זה איננו שוה לי..." (אסתר ה, יג) - כל האוצרות היו בידו, אך אם אחד בלבד איננו כורע זה לא שוה לו. המן היה כל הזמן בפסגת ההישגים וכל פעם גדל וגדל עד שהגיע לשר השרים, וטבעת המלך בידו, והרי בעבר הוא היה בסך הכל ספר. ספר בכפר קרצום, כפר נידח (מגילה טז, א), היה ספר עשרים ושתים שנה (שם). הספר מכפר קרצום מתחיל לעלות בחיים הציבוריים, הופך להיות שר ואחר כך ראש ממשלה, אך כל פעם שעלה בדרגה, הוא היה יותר אומלל. ברגע שהיה ראש עיר - הציק לו שאיננו ראש מחוז, ועכשיו שהוא שר השרים - מה היה במחשבתו, ומה הרגיו מאד את אחשורוש? - כששאל אחשורוש את המן "מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו..." (אסתר ה, ו), מה עונה המן, מה הוא מבקש? - "יביאו לבוש מלכות אשר לבש בו המלך וסוס אשר רכב עליו המלך ואשר נתן כתור מלכות בראשו" (שם ח). המן ביקש גם את הכתר, וברגע שהזכיר את המלה "כתור" נתכרכמו פניו של אחשורוש (פרקי דרבי אליעזר נ'; ילקוט שמעוני אסתר תתנ"ח). ולכן אחר כך (פסוק ט) איננו מזכיר שוב את הכתר, אלא אומר "ונתון הלוש והסוס על ידי איש משרי המלך וכו'". מכאן רואים כי כאשר היה המן שר השרים רצה להיות המלך. זו אישיות שיכלה להיות מאושרת והנה היא אומללה.

* שיחה שנאמרה בפורים התשל"ב תוך כדי סעודת הפורים (?)

והבגידות - חרבונוה, רק אתמול היה מהיועצים של המן, רק אתמול היה אצל זרש וכל אוהבי המן, וידע על העץ ולשם מה הוא מכונן (מגילה טז, א), אך כשרק ראה את כיוון הרוח - "עשה תפנית של מאה ושמונים מעלות"¹. אתמול היה מיועצי זרש ועכשיו "הופך את עורו" (על פי ירמיה יג, כג). ובכן, ניתנת לנו כאן תמונה ממה שהתרחש בעולם של הגויים. אז בדרך הטבע יהודי שידוע איך הגויים חיים את חייהם - היה צריך לסלוד מהם.

היהודים שחיו במדי ופרס, ידעו את המתרחש, וידעו גם ידעו מהי סעודה של גויים, ובמה הם מבליים את זמנם. יהודי שמוזמן לסעודה "חגיגית" שכזאת, צריך שליבו יהיה מלא סלידה, צריך להתלונן לפני אשתו על הבעיה הזאת של ההשתתפות ב"סעודה של הקורפוס הדיפלומטי", ושהוא מסכן, חייב להשתתף. הלב אמנם מלא סלידה, אך התפקיד מחייב.

אך המצב היה שונה: הם נהנו מסעודתו של אותו רשע, הם היו מאושרים שהמלך הזמין אותם. זה מוכיח שההרגשה היהודית שלהם היתה מאד מטושטשת. ליהנות לשבת על יד השכורים האלה - זה מוכיח על ניוון, על ירידה. אם נהנו - זה מצב המראה על סימפטומים להתבוללות. על כן מהו התיקון לכך? - "ונהפוך הוא". בשום חג אין עניין כזה של "עד דלא ידע" בין ארור המן לברוך מרדכי". ההסבר הוא, בשעה שיהודי נמצא במצב של "עד דלא ידע", אז מרגישים את ההבדל בין ארור המן לברוך מרדכי. בעיירה אצלנו בשמחת תורה, היו כמה יהודים שהשתכרו. אז מה הם עשו? - צעקו "שמע ישראל". או שהעשיר שבעיירה, "הגביר", היה מתחבק ומתנשק עם העני שבעניים, וזה היה מעורר צחוק. זה היה סימן שהעשיר שכור כלוט. כשיהודי השתכר ואיבד עשתונותו, התבלטה היהדות שלו, ואילו כשהגוי השתכר - היה פחד לעבור בקרבתו. אם כן, סעודת פורים שבה נצטוינו להגיע ל"עד דלא ידע", הכוונה להדגיש בזה את ההבדל בין ישראל לעמים. זה מתבטא במעמקים. המהות הפנימית של היהודי מתגלה, ויודעים מה זה "ברוך מרדכי".

כל מהותה של סעודת פורים בכל מקום, היא ההיפך הגמור מסעודת אחשוורוש. כאן אנחנו מקשרים את המהות היהודית באחת הנקודות הרגישות שבהן "אדם ניכר, בנוסו ובכיסו ובכעסו" (עירובין טז, ב). כאן מתגלה איך אצלם מפותחת הזלילה, ואצלנו השלחן דומה למזבח (עייין ברכות נה, א) והסעודה - עבודת קודש.

גדולי החסידות אומרים: יום כפורים כמו פורים (עייין בני יששכר חדש אדר מאמר ז, ט). **פורים במדרגה גדולה יותר**. לעבוד את ה' בצום זו עבודה קלה, לעבוד מתוך אכילה - זה יותר קשה. אלה שצמחו וגדלו בעולמנו, ויודעים מה זה ראש השנה, מה זה יום הכיפורים, מה זה פורים, הכל רצוף עולמות של תוכן, של מחשבה ושל רגש. אך צריך להזכיר לעצמנו, שכשם שאפשר למצוא ילד בתל אביב ברחוב, שידוע שהתוכן של פורים הוא תחפושת בלבד, ואין אצלו משלוח מנות ואין מתנות לאביונים, כך צריכים אנו לדעת ולזכור מה שהמשנה ברורה (סי' תרצ"ד ס"ק ג') אומר שצריך להרבות במתנות לאביונים יותר מאשר משלוח מנות איש לרעהו, כי זה בא להגביר את האחדות הפנימית. אז אם ילד חושב שפורים זה תחפושות, זה הופך את פורים לקריקטורה, ה"עד דלא ידע"

1 עייין "יוסף לקח" אסתר ז, ט מובא בעמוד 178 בספרנו.

נמשך אצלם כל השנה. אבל אנו צריכים להזכיר לעצמנו, שפורים לא חוגגים באופן שפתאום הולכים לבית הכנסת לקרוא את המגילה. צריך להתכונן וללמוד, [ואז כשיש דעת ובמשך השנה] אפשר קצת להגיע למשהו בפורים.

כל התוכן של פורים צריך להיות בנוי על המאבק שבין ישראל לעמים, ולכן השכילו חז"ל לקבוע את מצות "זכור את אשר עשה לך עמלק..." (דברים כה, יז) לפני פורים. למעשה יכולים לצאת ידי חובת "זכור" בכל יום, אלא רבותינו רצו לתת לנו שיעור שמאבק המן ומרדכי זה לא מאורע חד פעמי. זה דבר שנמשך דורות, וכמו שהיה לפני המן, יש גם אחרי המן.

אחרי מלחמת ששת הימים אמר לי משהו, אדם משכיל שגדל על ספרים של גוים והשקפות סוציאליסטיות, שמאד מציקה לו ה**בדידות** של עם ישראל בעולם. מציק לו מדוע העולם הגויי מתנכר לישראל?

אולם מי שגדל בחברה יהודית לא שואל שאלה כזאת. בכל ליל פסח אנו אומרים [בהגדה]: "שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו, והקב"ה מצילנו מידם". פעם זה צף ומתגלה על פני השטח, פעם יותר בעומק. בשבילנו זה לא חידוש.

אנו צריכים לדעת מהי המהות שלנו, לא רק לדעת מהו "ארור המן", אלא בעיקר מהו "ברוך מרדכי". כל סעודה וסעודה של פורים צריכה לקרב אותנו, ושזה לא יהיה סתם אכילה ושתייה, אלא "נזכרים ונעשים" (אסתר ט, כח), שהעשייה תצמח מתוך עומק הזכירה, ואז "משפחה ומשפחה" (שם). רש"י מסביר שם שבפורים "מתאספין יחד ואוכלים ושותים יחד, וכך קבלו עליהם ש"ימי הפורים לא יעברו", כלומר שאת הסעודה יש לעשות בחוג המשפחתי, להעמיק את הקשר ההדדי, עזרה הדדית משפחתית ותשומת לב. ומי שמקדיש תשומת לב לבני המשפחה, הוא מסוגל לצאת מה"אגו" המצומצם שלו, וזה עובר אחר כך גם לידידים וקרובים והמעגל מתרחב והולך. יהי רצון שנזכה לחיי שלום ושלוה ושנוכל לטפח עולה של תורה, של יהדות.

ההתבשמות בפורים צריכה להשפיע גם הלאה*

"מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי" (מגילה ז, ב) - ההתבשמות של פורים צריכה להשפיע על האדם להרבה זמן אחרי פורים. גם לאותו זמן שענין ארור המן וברוך מרדכי אינם פועלים בתודעה, אינם ידועים באותה שעה.

עבודת ה' בפורים - מתוך חומריותנו

"והשתיה כדת" (אסתר א, ח) - כדת של תורה (מגילה יב, א) - "אין אַנְס" (שם) - יום כפורים יום כ- פורים. ביום הכפורים אנו עובדים את ד' על ידי תענית, ובפורים במדרגה יותר גבוהה - אפשרות לעבודת ד' על ידי אכילה ושתייה. מאי טעמא? - "הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם... יום שניתנה בו תורה" (פסחים סח, ב).

והרי בעצרת היתה קבלת התורה מאונס - "שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית" (שבת פח, א), ואילו בפורים היתה קבלת התורה מרצון - "הדור קבלוה בימי אחשורוש" (שם) - ובמצב כזה גם ה"לכם" אינו אלא לד'. לפיכך כולו לכם אף כולו לד'. וזהו "והשתיה כדת" - שתיית יין שרף היא במדרגת לימוד דת של תורה, כיון ש"אין אונס" אלא קיבלו את התורה ברצון.

* נכתב בתש"ח.

השמחה באדר - להרבות בתורה וביושר*

"משנכנס אדר מרבין בשמחה" (תענית כט, א) - כשחז"ל מדברים על שמחה - אינם מתכוונים לשמחה חיצונית שעליה אמר קהלת (ב. ב): "לשמחה מה זה עשה", אלא על השמחה הפנימית, שעליה נאמר (שם ח, טו) ושבח [תי] אני את השמחה (עיי' שבת ל. ב). ולא רק על זו שהיא שמחה של מצוה, אלא על הגדולה הימנה - שמחה של תורה. הרי לא אסרו מצוות בתשעה באב אף על פי שיש שמחה בקיומן, ואילו תורה נאסרה, משמע ששמחתה של תורה מרובה.

משום מה תורה מביאה לידי שמחה? - "פקודי ד' ישרים משמחי לב" (תהלים יט, ט), **ישרותם של פקודי ד' היא המשמחת - "ולישרי לב - שמחה" (שם צז, יא)!**

התוהו ובוהו העולמי אין בו בכדי לעורר שמחה. הצרות והטרדות והדאגות נוטלות את כל שמחת החיים. ברם, אף זאת אמר קהלת (ז. כט): "אשר עשה האלקים את האדם ישר, והמה בקשו חשבנות רבים". משמבקשים חשבונות, משסוברים שהכל ניתן לסכום של חשבון ממשי - מגיעים באמת לאפס ולאפסות, לדכאון וליאוש. אולם, משמסלקים את החשבונות הצדה, ומתאמצים להבחין בתוך כל המבוך העולמי את היושר האלקי הפנימי - "ישר מציץ מתרכיו" (מתוך פיוט "אמרו לאלקים" לשחרית של יום הכפורים) - משתחררים לאט לאט מן הדכאון, האדם חוזר להיות ישר - "ולישרי לב שמחה", ושמחתו חוזרת אליו. אכן הכל נסתר, אולם - "סתרו יושר" (מתוך פיוט "אתה הוא אליינו" לשחרית של ימים נוראים)!

פקודי ד' ישרים ומיישרים ועל כן הם משמחי לב.

עמלק מעקל, וישורון מִיִּשְׂר. ומגילת אסתר המתארת את ההשגחה הנסתרת והמכוונת, היא הַכְּנֵלָה את הַקְּסֵתָר וּמִיִּשְׂרָת את המעוקל, מוציאה את האדם מעקולי החשבונות ועושה אותו ישר ושמוח.

משנכנס אדר - מרבים בתורה, מרבים ביושר, וממילא - מרבים בשמחה.

* נכתב בתש"ז.

שנאת ישראל והעמלקיות לאורך כל הדורות*

כעת אנו באדר א', בשנה מעוברת ישנם שני אדרים. אנו בשבת שלפני פורים קטן. אם החודש היה אדר ב', השבת היתה שבת "זכור".

"מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי" (מגילה ז. ב). אך על מנת להגיע ל"עד דלא ידע" בפורים יש להגיע ל"עד דידע" לפני פורים. אחת מהבעיות הגדולות של הדור הזה היא ה"דלא ידע" של לפני פורים.

אותם שלא קוראים את המגילה בפורים, ולא מקיימים משלוח מנות איש לרעהו, וכל שכן מתנות לאביונים, נשאר להם מפורים רק מסכות, נשף מסכות. לא מקיימים מצוות עשה של קריאת פרשת "זכור". ניתוק משורשי פורים סולל דרך ישרה אל הסכסוך אוסלו.

פעם נפגשתי עם פרופסור גדול להיסטוריה - שחיבר כמה ספרים - ושאלתיו לדעתו, מתי מתחילה האנטישמיות. הוא ענה כי ישנן שתי אפשרויות: האחת כי היא מתחילה מימי יון, שלא נהגה במדיניות הדתית הליברלית של הפרסים, ונסתה לכפות את דתם, ומצאו את התנהגות היהודים עם קשה עורף וזה התגלגל וכו'. האפשרות השניה היא שהאנטישמיות מתחילה מהופעת הנצרות, כאשר אותו האיש התיימר להיות מה שהתיימר להיות, והיהדות התנגדה לזה.

הצגתי בפניו את תהלים מזמור פ"ג - "מזמור לאסף" - אותו הרבינו לומר בשנות השואה, ואף אתם אמרתם אותו לאור המצב. אסף חי בימי בית ראשון ונאמר בו: "כי הנה אויביך יהמיון... אמרו לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד" (שם פסוקים ג. ה) - לא סכסוך טריטוריאלי. ולא עם אחד אלא "אהלי אדום וישמעאלים מואב והגרים, גבל ועמון..."¹ וגו' (שם ח. ט). על פי המסורת שלנו, זה עוד מתחיל מהעברי הראשון. "ויבא הפליט ויגד לאברם העברי" (בראשית יד. יג), ודרשו חז"ל (בראשית רבה מה. א): הוא מהעבר האחד וכל העולם מהעבר השני. מסופר בפרקי דר' אליעזר (פרק לה), כי החיתים היתנו את מכירת מערת המכפלה בזכותם על ירושלים.

רק מי שלמד בבית-ספר "כדורי", הלך לפלמ"ח וכו', והתעסק בפוליטיקה כל ימי חייו, לא פתח ספרי הסטוריה ולא שימש תלמידי חכמים ופרופסורים, לא מבין, שסכסוך זה אינו סכסוך של שלושים-ארבעים שנה, סכסוך טריטוריאלי, אלא שנאת עולם לעם עולם.

המזרח-התיכון החדש של שמעון פרס... חשבתי שזה יהיה מזרח-תיכון חדש עם האנטישמיות הישנה. שנראה פיתוח טכנולוגי וכו', אך האנטישמיות תהיה כבעבר. אך התברר כי רק אנטישמיות חדשה יצאה מזה. הוסיפו הערבים פרק חדש ל"פרוטוקולים של זקני ציון" - הנסיון של ישראל להשתלט על המזרח-התיכון. בכל דור משהו מחבר ספרים בידיוניים, המזרח-התיכון החדש של שמעון פרס, הפך ל"מושג ספרותי".

* שיחה שנאמרה בסעודה שלישית בשבת "תצה" תשנ"ה. נרשמה ע"י אמיר חסקין (עם שינויים נחוצים קלים מאת המערכת).

1 הפסוק מטושטש במקור. הוספנוהו מתוך השערה. המע.

מי שקורא את פרשת "זכור" כל שנה - מבין מיהו עמלק. ואחר-כך אליו אפשר לצרף את יאסר עראפת וכו' - "פּוֹלְהוּ נְוֹאֲחֵד", "אָטָא אָדוֹן צ'וֹרְט". במשרד החוץ ישנם "דסקים" (מגירות). "דסק" לכל מדינה ומדינה, אשר הפקיד הממונה עליו בקי בקשרים איתה, יודע את המתרחש בה וכו'. יש להקים שם "דסק" חדש: דסק לעם היהודי, ולפני פקיד משרד זה צריכה להיות תלויה הסיסמה "בכל דור ודור קמים עלינו לכלותינו, והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם" (מתוך ההגדה של פסח).

בבא שלשת שרי החוץ אל ארץ ישראל, הם רצו ללכת לאוריינט-האוס, ממשלת ישראל התרפסה והתחננה לפניהם שלא ילכו, והם בחוצפתם הלכו. רב שמחל על כבודו, כבודו מחול. אך מלך שמחל על כבודו, כבודו אינו מחול (קדושין לב. ב), מפני שיש בו אף כבוד העם. הכבוד של מרדכי שהוא בשושן - ללא צבא, בלא הגנה ללא אגודה לעזרת הגולה - ובכל זאת "ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה" (אסתר ג. ב), הכבוד היהודי של מרדכי. וכן בכל דור, אף כשהצטוו לכרוע ולהשתחוות חיצונית, בתוך הלב, הכבוד היהודי נשאר. היהודי שהוצרך לרקוד לפני הפריץ, אם היו שואלים אותו אם היה רוצה להיות אחד הפריצים, שרוקד לפניהם, היה עונה חס וחלילה.

גם אתם צריכים להעמיק את הידיעה על דמויות אלו. לקרוא את המגילה. תרגום שני עם פתשגן הכתב, פירוש המלבי"ם ודומיהם.

שנאת ישראל*

על ימי החנוכה - שמונה ימים - כתב המהר"ל ספר קצר - "נר מצוה". לפורים - יום אחד - הקדיש ספר יותר ארוך - "אור חדש". ספרי חובה של המהר"ל לדיפלומטים הישראלים לניהול משא ומתן הם הספרים "נצח ישראל" ו"אור חדש".

פותח המהר"ל: כולם שונאים את ישראל. ההבדל הוא רק ברמתה של השנאה. (ציטט דברי המהר"ל על שוני מלחמת עמלק נגד ישראל משאר מלחמות¹). בין בית ראשון לבית שני היו בני ישראל בגולה. עם במצב כזה (ללא משטר, הגנה, ארגון וכ"ו) - סופו להתבולל. יש טענה כלפי מרדכי בגמרא על שמרדכי עורר את הגזירה של המן נגד ישראל². וכי זה רק בגלל מרדכי? ישנה שנאה, אך די בגפרור אחד שיעורר אותה. בתרגום שני (אסתר ג, א) מופיע יחוס של המן עד לעמלק. אין זה צורר מרדכי, אלא צורר היהודים (קו ישר מעשו אליפו ועמלק). סֶפֶר היה פסול למלכות, משמע שאינה מלאכה מכובדת, והמן עסק במלאכה זו. על ידי פוליטיקה קורב זה, וזה מתקדם מתפקיד ראש עירייה למושל מחוז, סנטור, עד שר השרים. מה אדם צריך עוד לאחל לעצמו? המן במשתה הראשון הוא השלישי אחרי המלך והמלכה ואף מוזמן אך הוא לבדו למשתה השני. ומה דעת המן? - "וכל זה אינו שוה ליי" (שם ה, יג) - מכאן שכל חייו היו טרגיים. כשהיה מושל עיר הצטער כי לא היה מושל מחוז, וכן הלאה (לכן גם "ויאמר המן בלבו... ואשר נתן כתר מלכות בראשו" (אסתר ו, ו-ח) - כיון שמבין המלך שהמן מבקש אף מלכות, מתרגז ומצווהו). זו דמות אנטיתזה לדמות היהודית. באיזו זכות זכה משה לקבל תורה מהר סיני? "והאיש משה ענו מאד" (במדבר יב, ג)! ופסוק זה מופיע דוקא במקום שמנסים מרים ואהרון להשתוות למשה רבינו. וכן אנו רואים במסכת אבות: העניו אינו כועס, וחושב שהכבוד אינו מגיע לו. ר' עקיבא איגר ור' יעקב מליסא - כשקיבלו את פניהם, הסירו את הסוסים והמונים באו למשוך את העגלה. חשב רעק"א שהכבוד לכבוד ר"י מליסא ויצא למשוך, וכך עשה ר"י מליסא אחר שהתעורר ממחשבותיו. אומרים רבותינו ז"ל (אסתר דבא ו, ב): מרדכי בדורו כמשה בדורו. מר דרור (שמות ל, כג) - מריא דכיא - מכאן למרדכי מן התורה (חולין קל"ט, ב). ככל שגדול בישראל גדול יותר ענוותנותו גדולה יותר, והגדול ביותר הוא משה רבינו ע"ה שענוותנותו הכי גדולה. ומאידך: "הקנאה התאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם" (אבות ד, כא).

גם שנאת ישראל קשורה לכל זה. גוי המלוכלך באותם מידות פחותות, מתקומם בראותו דמות יהודית טהורה במידותיה - "חכמת אדם תאיר פניו" (קהלת ח, א). כשרוצים לקבל רוחניות כזאת, הקורנת מאדם, היא משפיעה, אך כשלא רוצים היא מרגיזה. וכן "ויבא הפליט ויגד לאברם העברי" (בראשית יד, יג). "נשיא אלהים אתה בתוכנו" (שם כג, ו), אך הם לא מסוגלים לעמוד בזה.

* שיחה שנאמרה בשנת תשנ"ה. נרשמה ע"י אמיר חסקין. (עם שינויים נחוצים קלים מאת המערכת)
 1 והאומות, אף כי הם מתנגדים ואויבים אל ישראל, יש חילוק, כי עמלק רודף ישראל... שההתנגדות שיש בין עמלק ובין ישראל מצד עצם שלהם... (גבורות ה' פרק מב, עמ' קט)
 2 כנראה כוונתו לגמרא בדף יב, ב: רבא אמר כנסת ישראל אמרה... ראו מה עשה לי יהודי... דלא קטליה דוד לשמעני דאיתיליד מיניה מרדכי דמיקני ביה המן...

ההערכה שלהם כלפיו נהפכת במהרה לתביעה נמרצת - "לך מְעַמְנו כי עצמת" (שם כו. טז) והוא מכריז - ה' מלך!

עד היום לא סובלים אותנו. אחוז גבוה מכלל אומני השחמט הם יהודים (ברוסיה חייבום לשנות את שמות משפחתם), אחוז גבוה מכלל מקבלי פרסי הנובל וכו'. זו אחת מטעויותיו של הרצל, שְׁתָּלָה את שנאת העמים לעם ישראל בחוסר מדינה וכו', אך קיום המדינה לא רק הרגיז את הנוצרים על סתירת אמונתם, אלא אף את הערבים. לא רק אנתנו כופרים באמונתם, ובכל זאת, עיקר הגייהאד כלפינו. וכי מדוע דוקא עלינו?

מהר"ל: כל הגויים מתחלקים לשנים בשנאת ישראל. כל אומות העולם מהעבר האחד ועמלק מהעבר השני. "להשמיד להרג ולאבד" (אסתר ג. יג) - זוהי דוקא משאת עמלק (גבורות ה' פמ"ב עמ' קס). אנו רואים את זה במו עינינו בשואה. רוב הגויים לא עשו, אך שמחו שהיטלר עושה (ישנם ספרים על האדישות, על שתיקת העולם), צבאות בנות הברית לא הפגזו את הקרמטוריומים וסרבו להפציץ את מנהרות הרכבות המובילות למחנות.

חז"ל אומרים, שאחשורוש היה שונא יותר מהמן [במשל הבור והחריץ (מגילה יד. א)]. אחשורוש שמח שהמן יעשה את המלאכה. יש דרגות, ודרגת המן, שלא כאחשורוש, "להשמיד להרג ולאבד". כמי סבר אחשורוש? כמאן דאמר פיקח היה או כמאן דאמר טיפש היה? הפיקח הזה, היה לו חשוב מאד שיחשבוהו לטיפש... שאם כן, מדוע אומר "מי הוא זה ואי זה הוא" (אסתר ז. ה)?, הרי ברור? הרי הוא יודע על דבר הגזירה! אלא הגוי שבלבו שנאת ישראל (אחשורוש), מציג עצמו כגינטלמן וכאילו רק המן הוא שמוליך אותו שולל. אלה שבגרמניה מציגים שנאתם בגלוי ואף גאים על מה שעשו, והשאר שלא בגלוי. המונים השתתפו בהשמדה הזו. ביניהם פרופסורים, רופאים ומהנדסים, כל המוח הגרמני. מובארכ לוחץ שישראל תחתום על אמנה נגד הפצת נשק גרעיני, למה? והרי יש לו הסכם שלום עם ישראל. אלא שבלבו פנימה, אלוף הסיוע⁴ לישראל בתהליך השלום וכו', מעדיף בעצם שנישאר חלשים ואויבינו יוכלו להשמידנו. עלינו לדעת להישמר גם מ"ידידים" שכאלה.

3 ראה עמוד 197.

4 כאן נקטע הסיכום שהגיע לידנו. מה שנכתב באותיות הקטנות הושלם מהשערה בידי המערכת.

גדולה הסרת הטבעת*

דברנו על כך שלפני שמגיעים למצב של 'עד דלא ידעי' (מגילה ז, ב) בפורים יש להגיע למצב של 'עד דידעי' לפני פורים (ראה עמ' 193).

נאמר "ויסר המלך את טבעתו מעל ידו ויתנה להמן בן המדתא האגגי צרר היהודים" (אסתר ג, י), ועל כן נאמר במסכת מגילה (יד, א): אמר ר' אבא בר כהנא: גדולה הסרת טבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל, שכולן לא החזירו למוטב ואילו הסרת טבעת החזירתן למוטב". ואומר על זה מהרש"א בקיצור: "תלה גזירת המלך בהסרת טבעת (ולא בגזירות המן)... שראו בו שנאת אחשוורוש ביותר - היא החזירתן למוטב שעשו תשובה בכל לבם". ידעו יודעי דבר שהמן הוא אגגי, מזרע עמלק, אך מעל המן, אף שהיה שר השרים, היה המלך אבסולוטי ולא יכול לעשות מזימות לבו. אך בהסרת הטבעת מבחינת היהודים קם מלך חדש, המן האגגי. מהלך של השמדת עם שלם, אשר זוכה ליחס כה-קטן מאחשוורוש בכזו קלות, מגלה את שנאתו. כמשל בגמרא (שם) למה הדבר דומה לשני בני אדם, לאחד היה לו תל בתוך שדהו ולאחד היה לו חריץ בתוך שדהו. בעל חריץ אומר מי יתן לי תל זה בדמים. בעל התל אומר מי יתן לי חריץ זה בדמים. לימים נזדווגו זה אצל זה. אמר לו בעל חריץ לבעל התל: מכור לי תילך. אמר לו טול אותה בחינם, והלואי.

כבר הזכרנו דברי מהר"ל שאומות העולם נחלקים לשנים ברמת השנאה לישראל¹. אין מזרח תיכון חדש! זה אותו מזרח תיכון ישן נושן, עם האינתיפאדה הישנה שקוראים לה כעת "מתנגדי השלום". מצרים גם היא לא השתנתה, וכן הלאה. יש לזכור, שאכן יש אחרים - חסידי אומות העולם - אך הם קפואים. ראיתי ב"יד ושם" את העצים הנטועים, וגם שם, לצערנו הרב, אין יער מלא באלפי עצים.

"ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה" (אסתר ג, ב) - זה אחד מהדברים שבני הנוער בימינו צריכים לחזק, עמוד השידרה ההכרתי. פעם שאלתי קבוצה של בחורים רציניים בסניף בני עקיבא בירושלים, אם היו מצטרפים לנוטרים (המשטרה היהודית באישור הממשל הבריטי) ונשלחים לקיבוצי השומר הצעיר, כמה זמן לדעתם היו מחזיקים מעמד תחת לגלוג על מעשיהם כנטילת ידיים וכדומה? אחד אמר כשנה. השני כשנה וחצי. כך שכנעתי אותם להתחזק וכו', להגיע עד לקיום "כי הגידו לו את עם מרדכי" (אסתר ג, ו) - ו"עם מרדכי" אלו רבנן (מגילה יג, ב), שעל שאר עם ישראל יש ספק אם יכרעו וישתחוו, אך רבנן לא יכרעו ולא ישתחוו. אז אתה מסתכל על הרחוקים מלמעלה -

* שיחה סעודת שלישית פרשת ויקהל תשנ"ה. נרשמה על ידי אמיר חסקין (עם שינויים נחוצים קלים מאת המערכת).
ו ראה במאמר "שנאת ישראל" המופיע בחוברת זו עמוד 195

מאורות תורתו - אדר ופורים

"כי אם כמץ אשר תדפנו רוח" (תהלים א. ד). פעם כוכב זה פעם זה, ופעם קבוצת כדורגל זו ופעם זו וכו'. כותבי ההסטוריה לא יכתבו דברים אלו - "ולא שָׁמְנו כגויי הארצות" (מן התפילה). רק אם נתחזק את ההכרה היהודית, תתחזק עמידתנו ותישאר איתנה בפני כל רוחות רעות.

יש להדגיש ולציין את השנאה הכבושה*

"ומהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו? ר' מאיר אומר כולה. ר' יהודה אומר מ"איש יהודי" (אסתר ב, ה). וכלם מקרא אחד דרשו: "ותכתב אסתר המלכה... ומרדכי היהודי את כל תקף" (שם ט, כט) - מאן דאמר כולה תוקפו של אחשורוש". (מגילה, משנה וגמרא יט, א) הלכה כר' מאיר. נראה שנימוקו הוא שאין אדם עומד על תקפו של נס אם אינו עומד על תקפו של אחשורוש. נשים לב לתופעה מעניינת, כל החיצים והבליסטראות שבמגילה, על המן היו כולנה. אולם אחשורוש נכנס בשלום ויוצא בשלום מתחילת המגילה ועד סופה. והרי אף אחשורוש שונא-ישראל הוא, הוא המושיט טבעתו להמן (עיי' מגילה יד, א משל התל) - מדוע הוא חסין ואינו נפגע? אחשורוש מיצג את השנאה הכבושה והמתמדת נגד ישראל. נגד שנאה קבועה ומתמדת אין להלחם ולא כדאי להלחם! אין עלינו למחותה, אך חובה היא לדעת אותה ועליה כדי להזהר ולהשמר. זאת ברית-הסתר המתגלה בקיום עם ישראל בימי מרדכי ואסתר, נס השתמרותו בעולמו של אחשורוש ושנאתו, שנאה המתגלה בצורות שונות, לפעמים בצורה יותר גלויה ולפעמים בצורה נסתרת.

ימי הפורים זאת התגלות ההסטוריה הישראלית לדורותיה. במסכת שבת (פג, א) אומרת הגמרא שהתורה והמצוות ניתנו בכפייה במעמד הר-סיני: "כפה עליהם הקב"ה הר כגיגית", אולם "הדור קבלוה בימי אחשורוש". מדוע מזכירה הגמרא את הקבלה בימי אחשורוש, שאינו מופיע כדמות כל כך מרכזית בנס-פורים? יש לבאר שכוונת הגמרא היא שיסוד קבלת תורה בדור ההוא איננה קשורה בתופעת ההתגלות החד-פעמית של שנאת המן ומחייתו. אלא שהחידוש הוא שלמרות המציאות המתמדת של אחשורוש - שנאתו וגזרותיו, אנחנו נשארנו נאמנים לתורה למצוות ולכל מה שלימדונו אבותינו. לכן מדגישה הגמרא "הדור קבלוה בימי אחשורוש" ולא את מרדכי ואסתר או המן, שהיו גבורי ספור המגילה בישראל.

* מתוך שיעור ב"קול ישראל"

לאור ימי האופל*

פורענויות רבות נתרגשו ובאו עלינו, והן מעיבות ומאפילות את שמינו, מוצצות את לשד חיינו, וכבר הביאו הצרות לידי כך, שְׁמַעֲיָנִי רבים נשקף הייאוש. יחד עם השאלה: מתי יבוא הקץ, נשמעת המיית דיכאון מיואשת-מיאשת: "לעינינו עשקו עמלנו". נהרס ונשרף עמל של שנים ואַתֶּם יחד תקות חיים רעננים ושאננים. הקים לו אדם משק וחשב לחיות לו בשקט, והנה פתאום צצה הרעה, אחזה בחיים השלווים, ותזעזעם ותנפצם אל הסלע. ואכן כל אלה אשר ראו את כוחם העיקרי, את כוח הישוב בעבודתם הממשית כשהיא לעצמה, כל אלה אשר חשבו כי "כוחם ועוצם ידם עשה להם את החיל הזה" (עפ"י דברים ח. יז), ודאי נזדעזעו זעזוע עמוק. ודאי נתערערה תקוותם והופר ביטחונם, כי הנה הכוח אשר בו בטחו, אף הוא חלש ורפה אונים, והממשי הבנוי והנטוע הפך בן לילה להרוס וגדוע.

אולם לא כן עָמְנוּ. מעולם לא ראינו את כוחו העיקרי של ישראל במפעליו הממשיים, מעולם לא חשבנו אותם למבצר משגב ומגן ישע. כי אם ידענו: "ברכתיד) [וברכך]...**בכל אשר תעשה**" (דברים טו יח) תלוי בעיקר ב" (וברכתיד) [וברכך]" - "אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בונו בו" (תהלים קכו, א). ידענו שצריך לשמור. היד האחת צריכה לעשות במלאכה, והשניה צריכה להחזיק בשלח (עפ"י נחמיה ד. יא). אולם יחד עם ציווי זה של בן חכליהו זכרנו גם את צווי השני: "במקום אשר תשמע את קול השופר שמה תקבצו אלינו, אלקינו ילחם לנו" (נחמיה ד. יד). "אם ה' לא ישמר עיר שוא שקד שומר" (תהלים שם). וכך, מתוך אמונה עמוקה בהשגחת הבורא על עולמו, ידענו לשאת את סבל הגלות האיומה על כל מוראותיה. ידענו לנענע ראשינו על כל גל וגל (עפ"י יבמות קכא, א) ולעבור עליו הלאה. כי בשום צרה לא ראינו את משחק הגורל העורר, אשר אין מנוס ממנו ואין מפלט. בשום אסון לא ראינו את אבדן תקוותנו. תמיד צלצלו באוזנינו דברי ה' במראה הנבואה: "אך אתך לא אעשה כלה" (ירמיה ג. יא). אין כליון לעם ישראל ואין תכלה לקיומו הלאומי. "ויסרתיד למשפט" (שם) - משפטים ידבר אתנו שר האומה, משפטים קשים על פשעים חמורים, משפטים ועונשים אשר מלך המשפט שופט בהם את צאן מרעיתו. אולם סוף סוף בנים אנו לד' אלוקינו (עפ"י דברים יד, א), ונצח ישראל לא ישקר (עפ"י שמואל א טו, כט; ועיין הקדמת המהר"ל לספרו "נצח ישראל").

* נכתב בשנות המאורעות - תרצ"ו-תרצ"ט.

חיזוק הרוח בעת הסתר פנים*

דברים לזכרו של הרב צבי יהודה זצ"ל

"משם רעה אבן ישראל" (בראשית מט, כד). "אבן" - אב ובן (רש"י שם). מה קדוש המעמד שרוחו של האב הגדול, של הבן הגדול, מרחפת על פני כל הציבור שמתכנס כאן בדחילו ורחימו. "אנשי אמה אבדו", אבל רוחם, דברם, מנחים אותנו. נקוה בעז"ה שלא ימושו מפינו ומפי זרענו וזרע זרעינו מעתה ועד עולם. מורנו הגדול הרב צבי יהודה זצ"ל היה הקורבן הראשון של נסיגת ימית. הקורבן הזה על מזבח ארצנו, האש יוקדת, אש תמיד, תוקד על המזבח לא תכבה. אנחנו בימים מאד קשים - "והעיר שושן נבוכה" (אסתר ג, טו), אבל "מרדכי ידע" (שם ד, א) - זה מיד ההמשך - העיר שושן נבוכה, אבל מרדכי ידע. באותה שעה הוא ידע שני דברים: דבר אחד הוא ידע והודיע אחר כך, "רוח והצלה יעמוד ליהודים" (שם יד), שהגזירה הזאת לא תקום ולא תהיה, זה ברור, לא ברור מאיזה מקום - "ממקום אחר" (שם). ככל הנראה, זאת הוא ידע בבירור. לא התייאש אף רגע, לא היה נבוך אף רגע. והוא ידע עוד דבר: שהאמונה העמוקה הזאת, הביטחון העמוק הזה, איננו חייב, אסור לו שיקשה לנו, שלא ליפול ולהיכשל בפעולה אף רגע, גם אם "הפתרון הסופי" הוא בעוד שנה. רווח והצלה יעמוד ליהודים, אבל אנחנו חייבים במסירות נפש, לפעול מיד, ולא לומר "זה לא העיתוי", "אני לא נקראתי לבוא אל המלך זה שלושים יום" (שם יא), אז אפשר לחכות קצת. במצבים כאלה אין שום חשבונות פוליטיים, אין שום חשבונות של "עיתוי", צריך ללכת במסירות נפש, לעשות למען הצלת כלל ישראל. וכאמור, באותה שעה עצמה, אמונה ובטחון מלא כי רווח והצלה יעמוד ליהודים. ואת זה אנחנו חייבים להעניק בלב כל יהודי ויהודי שאנחנו פוגשים על דרכינו בימים אלה. אל ייאוש, הקב"ה שהולך אותנו דרך נהרי נחלי דבש וחמאה, והביא אותנו עד הלום, "לא יטש ד' את עמו בעבור שמו הגדול" (שמואל א' יב, כב), "והאש...לא תכבה" (ויקרא ו, ה), "ונהרות לא ישטופה" (שיר השירים ח, ז). אנשים אומרים: מה יהיה? - תסתכל מה היה! ב"ה עברנו. ואמנם זה עלה לנו ביוקר רב, מסעי הצלב, וכל הדברים עד השואה האיומה, אבל הגענו עד הלום. הקב"ה ינחה אותנו הלאה - "עד הנה עזרונו רחמיך" (מתוך תפילת שחרית לשבת).

אנחנו צריכים לחזק ידי כל חייל בצבא הגנה לישראל, שיקיים "הקס להורגך השכם להורגו" (ברכות נח, א). ואל ישמיעו לנו דברים בטלים, לא היועץ המשפטי ולא הרמטכ"ל ולא אחרים. הגנה עצמית זאת היא זכות חוקית של כל מי שנברא בצלם. גם החיה מגינה על עצמה. כך פעלה ה"הגנה" ברוסיה, בניגוד לכל חוקי המלכות הצאריית, ה"סווארונה". כך פעלה ה"הגנה" בארץ ישראל, בימים ההם כולנו פה ב"מרכז הרב" היינו חברי "הגנה". כך פעלו אנשי אצ"ל, אנשי לח"י, מתוך אותה מסירות נפש, הגנה על העם והגנה על הארץ, העם והארץ.

אנחנו נמצאים בתוככי ירושלים. שני דברים חידש אדריינוס קיסר: את שמה של ירושלים הוא שינה ל"איליה-קפיטולינה", ואת "גיזדיה" - כך היה שמה של ארץ ישראל בימים ההם "ארץ

* הדברים נאמרו באזכרה לזכר הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל בתענית אסתר תשמ"ח. שוכתב ע"י הראל כהן.

היהודים" - "גידיה", הוא שינה לשם "פלסטינה". על ירושלים הצלחנו, נאבקנו קשות, לא השמטנו את שם ירושלים משום מקום. שנה שנה אמרנו "לשנה הבאה בירושלים הבנויה" (לקט יושר א' אורח חיים עמ' צה, משנה ברורה תרכג, יג). יהודי שמתפלל כל יום, הוא בוכה שלוש פעמים ביום, הוא אומר ברכת המזון, מזכיר את ירושלים לכל הפחות עשרים ואחת פעמים ביום, ובנוסחאות אחרות כנראה יותר. כל אדם מישראל במשך הדורות יום יום הזכיר את ירושלים עשרים ואחת פעמים. אבל בדבר אחד כנראה לא נאבקנו במידה מספקת, שינוי השם של "גידיה" ל"פלסטינה", על זה לא רק לא נאבקנו, אלא משום מה השלמנו. הבנק הראשון שהקימה התנועה הציונית, איך נקרא? "בנק אנגלו-פלסטינה". כך הלאה וכך הלאה. בווארשה, המשרד הארץ ישראלי, איך קראו לו באידיש? - "פלסטינה האוס". בקיבוצים הלומדים על ארץ ישראל, יש מקצוע שנקרא "פלסטינוגרפיה". כך קראו לזה. אנחנו משלמים את המחיר על זה. אבל צריך לדעת, שְׁמָה שקוראים היום "עם פלסטינאי" זה לא היה ולא נברא! מעולם לא היה עם כזה! היו ערבים, ישנם ערבים. אם יש "עם פלסטינאי", בלועזית, זה אנתנו. אנחנו העם הפלסטינאי היחידי שיש בעולם! אנחנו הפלסטינאים. ישנם ערבים שיש להם זכויות של תושבים, זכויות אזרחיות, אבל שום זכויות לאומיות מדיניות! אנתנו עם ישראל, עם היהודים, הוא הוא הבעלות היחידה על ארץ ישראל!

בימים הללו יש לשנון, בימים הללו צריך לזכור, ולהתחזק ולהתאמץ, מפני כל אותן אומות העולם, אשר כמהר"ל מפראג הם נחלקים לשני חלקים: חלק אחד מוכן להרוג להשמיד ולאבד, וחלק שני עומד על הדם, בעצמו לא מוכן "ללכלך את הידיים", אבל מאד שמח שמישהו אחר עושה את המלאכה הזאת. כבר ראינו את זה במלחמת העולם השנייה בימי השואה, אוירונים של רוסיה היו על פני אושוויץ, הגיעו למרחקי גרמניה, לא הפילו אף פצצה אחת על הקרימטוריום. אוירוני אנגליה הגיעו לשם, אף פצצה אחת. אוניית פליטים הסתובבה ודפקה על שערי אמריקה, לא פתחו לה את השערים. אל יטיפו לנו מוסר. אנשי "הצלב האדום", אשר ידעו וראו ושתקו והשתיקו, לא הם יגידו לנו מה זה מוסר ומה זה צדק. עם ישראל "רב ועצום ממנו" (שמות א. ט), זה מטריד את אומות העולם. ובעזרת ד' נהיה רבים ועצומים מהם, שהקב"ה יתן לנו את השכל והעוצמה.

אמר בעל "מעלות התורה", אחיו של הגאון מוילנא: כשהקול קול יעקב זוכים שהידיים שלנו הם ידי עשו. אנחנו נמצאים בבית, שבו נשמע יום יום הקול קול יעקב. צריך לחזק את אותן הידיים שבשעת הצורך הם משתמשים בידי עשו. אנחנו לא מאושרים מזה, אנחנו רוצים שגם הידיים שלנו תהיינה ידי יעקב. "אני שלום וכי אדבר" (תהלים קכ. ז) - דברים קשים כגידיים (עפ"י תנחומא האזינו ז) - "המה למלחמה" (תהלים שס). אבל את "המה" לא מצלמים, את "המה" לא מראים. מראים רק מה שאנחנו עושים, אבל נקווה שבעזרת ד' נתגבר על כל הצרות הללו. רוצחי דני כ"ץ, רוצחי רמי חבה, רוצחי עפרה מוזס, כיצד חנקו את דני כ"ץ - לא מראים בטלויזיה, כיצד רוצצו את גולגלתו של רמי חבה לא מראים בטלויזיה, כיצד שרפו את גופתה של עפרה מוזס לא מראים בטלויזיה. אבל בליבנו יוקדת האש, האש של הכאב, האש של הזעם, האש הזאת צריכה להדליק את כל הלבבות של חיילי צה"ל באשר הם שם, "ואל ישעו בדברי שקר" (שמות ה. ט). ובעזרת ד' יתקיים בנו "ומדכי לא יכרע ולא ישתחוה" (אסתר ג. ב).

מאורות נריה

בזכות הגדולים אשר הנחו לנו הדרך, מרן הרב זצ"ל, בנו המורה הגדול זכר צדיק לברכה, זכותם תעמוד לנו, שנזכה באמת ש"נהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשנאייהם" (שם ט, א),
אמן כן יהי רצון.